

NIKDO NEBUDE ZAPOMENUT!

Aktivisté luhanského a doněckého regionálního oddělení Leninského komunistického svazu mládeže Ruské federace (LKSM RF) přijeli 18. ledna 2025 do města komsomolské slávy Krasnodonu, aby si připomněli tragické výročí poprav y členů ilegální komsomolské organizace Mladá garda.

Krasnodonské chlapce a děvčata nacisté vraždili v průběhu celého ledna 1943. Dne 16. ledna toho roku se odehrála nejmasovější poprava. Po dlouhém mučení je zastřelili, některé shodili živé do větrací šachty dolu č. 5 v Krasnodonu. Pět jich zastřelili v Gremučském lese v Roveňkách...

Vzpomínat na činy Mladé gardy je dnes nutné, tím spí-

še, že nyní se vlast mladých hrdinů znovu nachází v ohni války.

Mladá garda

Komsomolci navštívili hroby mladogvardějců v Krasnodonu a Roveňkách, kam položili květiny k uctění památky hrdinů.

„V současnosti je důležité si připomínat činy našich předků, kteří položili své životy v boji proti fašismu. Mladí z Mladé gardy byli stejného věku jako my dnes, bylo jim 14 až 20 let. Hrdinně a odvážně vedli svůj boj s nepřitelem, krácejícím tehdy po naší zemi, ničícím naše města a vraždícím náš lid. Nelitovali ani svých sil, ani svých životů pro osvobození naší země, a my musíme být hodni jejich památky,“ prohlásil první tajemník luhanského republikového výboru Komsomolu Boris Lisicyn.

Vitalij Meleško, 18. 1. 2025

Trvale platná připomenutí k 80. výročí osvobození Evropy od fašismu

Čekali jsme všichni. Dočkat jsme se nemohli. Věřili jsme, že se vrátí, že se vrátit musí, že na ně čekáme nejenom my, ale též nově k životu probuzená vlast.

A vrátili se!

Viděli jsme je. Přišel na kost vyhublý Tonda Švrček, Janek Zajašův, Francek Michálkův i ten studentík Mirek Klečkův, kterého jsme vlastně neviděli od té doby, co po prázdninách do Prahy odejel. Vrátili se!

Ale kdy se vrátí Hynas Plačkův, Jindra Skrbkův, Otaš Marcolův, Oldřich

Sýkorů, Láďa Sysalů a jiní a jiní? Ti, od nichž není už tak dávno zpráva, jejichž jména neslyšíme vyslovovat v rozhlase, nečteme v novinách? Oh, Bože, ti už se nikdy, nikdy mezi nás nevrátí. Kruté. Nikdy už! Ti jsou jenom duchem mezi námi. Více, nežli živí! Ti položili na oltář drahé naší vlasti svůj život! Ti byli mučeni a umučeni podlehlí.

Je, právě je, jako tisíce ostatních, přišlápla k zemi okovaná bota esesáckého vraha, v jehož zraku bylo šílenství, v jehož krvi démon zla, v jehož nitru peklo. Peklo, které ubližuje duši i tělu. Všem! Věčná a vděčná jim paměť!

Ale radujeme se z toho, že Pavel Malina, ten plavovlasý Pavel, přijde k nám, že jako partyzán bojoval hrdinně na Slovensku u Bánské Bystrice, že se dostal se svými až někde ke Strážnici, že se ho nikdy nedotkla nepřátelská koule, že byl chráněn osudem.

Chráněn? Či měl takové štěstí?

Ano! Měl takové štěstí! Přijde! Vrátil se!

Ted' je dále na vojně, kdesi v pohraničí slouží. Staré mamince poslal pozdravení a slib, že na náš krmáš se domů navrátí, aspoň na několik hodin. A konečně, vždyť i Hedva Roučková po něm touží. Kdy ji naposledy políbil a svými modrými očima pověděl, jak ji má rád?

Dávno je tomu... Mnoho vody uplynulo v našem dědinském potoku.

Vrátí se! Vrátí!

Je červen.

Zase přišel čas, kdy kvetou lípy. Kdy kvetou a zpívají, kdy znovu ožívují a dýchají. Každý lístek koruny je srdcem, jež se chvěje přichylností k zemi, z níž vyšel kmen a haluze. Ve věky okoralém kmene velikánů tryská míza. Jejich přítulná, listnatá hlava chvěje se nad námi, nade všemi, pročesávána teplým vánkem. Ta velebná krása zmocňuje se našeho srdce. Dny, večery i noci jsou navoněny jejich slad-

kým dechem.

A květy sypou lehounký, bělostný pel, ptáci, pro něž koruna je vábným a bezpečným domovem, zpívají děkovnou píseň. Včely obírají pilně každý okvětný lístek a sají neúnavně vonné šťávy, aby je převtělily ve výživnou a léčivou sladkost medu.

Lípa a včely! Jaká to obdivuhodná organizace práce a hodnot, které přináší celku. Zastihuje se nám pohled na zdánlivě chaotický běh světa.

Strom i člověk stávají se součástí nekonečna.

Rozložitá lípa ční nad dědinou jako veliký prapor naděje a růstu. Z mohutného kmene proudí vzhůru silné větve jako ruce spínající se k nebesům. Koruna šumí včelami, slyšíš jejich nekonečný bzukot jako tichounké ševelení houslí ve vysokých polohách, jako spodní, něžný doprovod skrivančí písně, jež splývá s šumotem klasů dozrávajícího obilí v jedinou píseň léta a zrání.

A po bouři, takové pravé letní bouři, osuší lípa nakypřený šat a zavoní dvojnásob.

Jako dříve, tak i nyní sedají pod ní děti z chýší, přikrčených ke stráním, svažujících se do údolí a přeče i ty chudé děti prožily snad pod lipou kus krásného, mladého života, na který se nezapomíná. A na večer zaznívá od lípy hlas harmoniky, doprovázený zpěvem chasy.

A kvetoucí lípa proměňuje se v bájný strom. Pamatuje dávno časy, kdy pod ní bylo hovorů, různých řečí a starých zpěvů.

Přečkali jsme doby zlé

Josef Hron

Co všechno by nám mohly vypravovat šumivé koruny lip, pamětníci zašlých dob!

A co všechno slyší i nyní za podvečerů, kdy znovu pod jejich korunami scházejí se ti, kdož se vrátili z koncentračních táborů. Ti, kdož se už doma přivítali se všemi, ale podvečer je vylákal na besedu, pod lípu, kde je lavička, kde usedá druh vedle druhá.

Nastává mezi nimi drobný rozhovor. Ten obyčejný, denní, je pojednou vystřídán vážnými poradami o cválajícím dnešku.

O práci a znovuvýstavbě. Ale vzpomínky buší jako kovadlinka na jejich srdce. Vzpomínky na minulé chvíle. Vzpomínky, v nichž je ukryta nejedna bolest, nejeden žal, nejeden kritický okamžik života.

Ještě si všechno o sobě neřekli, ani Tonda Švrček, ani Janek Zajaš, Francek Michálek a Mírek Klečka. Každý z nich a po svém prožili osud minulých let. A přece při posledním setkání si vzájemně slíbili, že svoje osudy svěří druh druhu, že si musí povědět, co kdo z nich zakusil.

Každý z nich jinak a po svém pracoval pro znovuvybudování naší drahé Československé republiky.

* * *

Tonda Švrček

Srdcem i duší jsou si blízcí. A přece, Tonda Švrček najednou, pochýlív kupředu hlavu, začal vyprávět svůj životní příběh:

Přišli pro mě z rána, přímo na šachtu. Byl jsem připraven k sfárání. Zavolali mně do kanceláře, poručili, abych se převlékl do svých šatů, že na mně počkají, že pojedou s nimi. Utéci nebylo možno. Spáchat sebevraždu, na níž jsem při převlékání pomyslel, považoval jsem za zbabělé, a přece jsem každý den čekal, že tato chvíle přijde.

Konečně byl jsem také rozhodnut, že se tak lehce nevzdám, že budu s nimi bojovat do posledních svých sil.

Cestou do Ostravy, do sídla gestapa, hleděl jsem z auta na lidi jdoucí po své práci. Nevídný, studený to byl právě den. Listopad, taková dušičková nálada...

V té chvíli jsem přemýšlel jenom o tom, co mi bude kladeno za vinu, až se objevím před vyšetřujícími orgány.

Pustí mně? Musím se z toho dostat, stále jsem přesvědčoval sám sebe. Nemohou mít žádných důkazů! Nemohou!

Ale jak jsem se mýlil.

Potom jsem stál před vyšetřujícím gestapákem, a aniž jsem věděl kdy, byl jsem uhozen jakýmsi předmětem přes záda, že jsem zavrával. V té chvíli jsem byl odveden ku zdi a nařízeno mi: **Do té zdi se budeš dívat, český pse!**

A kopanec, který mi byl uštědřen, byl vlastně pohlazením proti všemu tomu, co ještě další můj osud připravoval.

Chvíle čekání zdála se mi býti věčností. Měl jsem a snad mám ještě dobrý zrak, ale dívání do malby, kde se vzorce po malé chvíli míhaly, míhaly a souběžně splývaly, kde oči přestávaly vykonávat svoji funkci, to bylo opravdu namáhavé. Zavrával jsem několikrát a můj hlídač na mě zařval: **Je ti zle?**

Přikývl jsem. Kdož to ví, uvažuji-li o tom dnes, kde se v něm vzalo kousek lidskosti, že mi přisunul židli a hněvivě poručil, abych usedl. Chvilku jen. Musel jsem znovu vstát.

Dívat se! Do umučení se dívat!

A potom mě znovu vedli do místnosti, kde jsem si myslel, že budou násilím vymáhat přiznání, ale z čeho?

Opustili mě. Stál jsem tu dlouho před psacím stolem. Sám, docela sám.

Procházeli kolem mě, nikdo si nevšímal, proč tu stojím, nezeptal se. Potom přivřeli dveře a hlučně se vedle bavili, neboť co chvíli jsem slyšel jejich i ženský smích a veselé odpovědi.

Povšiml jsem si, že na stole přede mnou leží několik potištěných listů. A ve chvíli byl můj úžas znásoben.

Bože, chtěl jsem vykřiknout, jak jsem se lekl.

Na stole leželo několik letáků, podobných těm, které jsem ještě minulého týdne tajně přivezl z Ostravy, a které jsem rozhodil mezi kamarády. Ano, ano, jak vejce vejci byly podobny těm mým. A já jich měl doma pod trámem ještě celé stovky.

Klid! Jen klid, opakoval jsem si. Ale nežli jsem všechno uvážil, byl jsem již v autě a na cestě ostravskými ulicemi.

To bylo odpoledne, v pátek. Snad už byly tři hodiny, snad více. Nevím. Hodinek jsem na šichtu nikdy nenosil. Do mých uší zařezával se hlahol ostravských zvonů. Při přemýšlení přicházel jsem na nové a nové myšlenky. Myslel jsem si, že ty zvony vyzvánějí někomu na poslední cestě. A možná, že odzvánějí mě. Kdož to ví? Taková podivná nálada se mého nitra zmocňovala.

Ale už tu byla cela, kam jsem byl skorem nemilosrdně vhozen. Už tu byli kolem mě lidé. Pobledlí, churaví, smutní i veselí. Dívali se na mně, já prohlížel jsem si zase jejich obličej. Byli jsme si cizí, a přece blízcí svým osudem...

Mohl jsem se s nimi pozdravit. Mohli jsme si podat ruce. Neučinil jsem toho ani já, ani oni. Vytušil jsem, že mi asi nedůvěřují, že mi nevěří. A kterak jsem směl já věřit jim?

Mlčeli jsme. Oni i já.

Bavili se šeptem mezi sebou, pokud jsem vyzoroval a pokud nebyli pozorováni okem v železných dveřích. Bavili se o věcech zcela všedních. V očích však měli ještě úsvit naděje. Úsvit, neboť v očích člověka dovedl jsem později čísti jeho přání, jeho bolesti, jeho touhy.

Až před večerem jsme se přece sblížili. To, když dveře do cely byly na chvíli otevřeny, když nám podal chodbař nějakou tekutinu a kousek hořkého chleba. Pravím: Nám? Ne! Jim! Nebyl jsem pro tento den zahrnut v jejich počet. Nedostal jsem tedy ničeho. Ani té večerní „polévky“. Chodbař mi nic nepodal.

Díval jsem se, jak všem chutná a třebaš jsem se smířil s tím, že budu snad až do rána hladovět, přece i ve mně se ozvala touha po potravě.

Dost možná, že to ti ostatní vyzorovali a dnes už vím, že utrpení sblíží a já tenkrát v myšlenkách hledal jsem únik z toho, abych je nepožádal o jejich příděl. Stále jsem odháněl myšlenku: Mám hlad! Mám hlad! "Na!", laskavě mi pojednou řekl jeden z nich "sněz kousek chleba". "A zapij bryndou, nabízeli druhý..."

Přijal jsem. Byl jsem dojat.

Byli jsme si osudem bližší.

Když jsem jedl chléb, pravil ke mně ten nejbližší:

Včera byls ještě doma a měl jsi jídlo lepší, co? Anebo tě převládá z Ratiboře sem?

Řekl jsem.

A oni chtěli vědět o mém zatčení všechno.

Vysvětloval jsem. I to, že mě chtěli vyslyšet a nakonec odvezli sem.

To jsou jejich metody, slyšel jsem od stěny zpěvavý hlas.

Musíš si dát na ně pozor, když jsi nováček.

A když bylo v cele tma a já ulehl mezi ně tak, abychom se svým vlastním teplem zahřáli, ptali se, co je nového v Ostravě, co je slyšet o vojně. Všecko chtěli vědět.

Slyšel jsem, že jeden z nich už je za mřížemi tři roky. Jiný dva a půl a když jsem se podívoval, řekl kdosi do tmy:

Začínáš-li, pak ti dám jednu dobrou radu. Jenom hned z počátku přestaň myslet na návrat a neteskní po dětech, ženě a po domově, jinak zahyneš!

Neporozuměl jsem jeho větě doslova. Až později. Později...

Pak bylo ticho. Ticho nad námi. Snad ticho i s nimi. Ale nebylo ticha ve mně. Vzpomínky na domov, staré rodiče, na děti a ženu moji, vracely mně stále v místa, která jsem násilně musel opustit. I výčitky se dostavily. I ty, aby alespoň z části můj klid porušily.

Cítil jsem, že všichni ti moji tam v daleku vzpomínají a touží, tak jako já, abych se k nim domů vrátil, abych byl jako před tím, s nimi. Možná, a nestydím se to přiznat, že jsem měl

v očích slzy. Vytryskly nežádoucně. A já jsem si šeptal do noci, do chladné noci to, co myšlenky přinášely: *Žena smí plakat! Ale muž? Muž plakat nesmí! A já jsem přece muž! Což jsem se jako havíř nepotýkal s černým kamenem pod zemí? Což jsem nejednou nebyl zpocen, krví potřísněn, vlastní krví? A což se nebudu i nyní potýkat ve sloji, která se jmenuje život? A což ta prokletá válka jednou neskončí? Neskončí porážkou Němců a samotného Německa?*

Ó, co bylo v duši bolesti. Z novin jsem přece věděl, že německé hordy jsou kdesi za Charkovem, že přímo rabují ruskou zem.

Že si otevřely svým vítězstvím cestu až ke kanálu La Manche, že jsou v Norsku, Francii, Dánsku, v Africe, že se připravují na největší a nejdelší válku jaká kdy byla... Ale nedomyslel jsem.

Usni si a spi, jemně, jak jenom nejlépe dovedl vedle mě ležící spoludruh, pohladil moji ruku a šeptal: *Zapomeň na všechno a snaž se usnout. Vždyť si zvykneš. Hleď, já ani ze smrti už nemám strach. Smrt mi i těm ostatním už dávno zevšedněla. Už dávno ztratila svou hrůzu, protože tolik lidí umírá denně kolem nás.*

Možná, že to byl ten, který v podvečer řekl zpěvavým hlasem, abych přestal tesknit.

Jeho vyzáblá ruka hledala moji. Stiskli jsme si je. A já jsem šeptal: *Soudruhu, soudruhu, bratře!*

Ráno, pokud si pamatuji, bylo stejně chladné. Ulice zahalené mlhami. Ticho bylo rušeno kroky strážců. V noci jsem nespal. Nyní mi bylo zima.

Musíš vydržet, stále jsem si kladl na srdce. Vydržet, jako ti všichni kolem tebe.

"Čím jsi?", ptali se, když jsme už posnídali a umyli se a zvykl jsem na nový život.

Když jsem řekl, že jsem havíř a jmenoval šachtu, sdělovali i oni svá bývalá zaměstnání - učitel, švec od Bati, cukrář, kněz z jedné slezské dědiny, kapitán Československých legií, krejčí z konfekce, šofér a redaktor komunistického deníku z Brna.

Stále jsem se obíral jedinou myšlenkou a nemohl jsem pochopit, co nás všechny sdružuje. Až teprve později, později.

Onoho dne byl můj výslech na ostravském gestapu delší. To už jsem poznal, co to jsou facky. Co to je, když muž omdlí, když je do krvava zbit. Už jsem poznal hrůzy vyšetřování v celé nahotě. Byl jsem, ne člověkem — ale psem — jak mi stále uštěďovali.

Do rukou mi kladli letáky, přiznej se, žes je kolportoval, řekni, svině česká, kdo ti je dával? Která tiskárna je tiskla? Kdo je vozil z Prahy? Víme všechno, čekáme jenom na tvoje přiznání.

Tak ty chceš mocné Německo bořit? Ty a ti ostatní, křičel jeden z pochopů ostravského gestapa. A kdosi volal na něho ode dveří: Walter — jen mu dej! Dietrich, nešetři ho, přidej!

Porozuměl jsem, jako porozuměli oni. Rána za ráno. Bylo to mučení. Ale já jsem stále opakoval: Nevím! Nevím! Nevím! Až do omrzení jejich uším, když stále volali sami na sebe: *Neřekne! Neprozradí! Neprozradí, ani kdybychom ho krájeli.*

Nevím, nevím, opakoval jsem.

Znáš — a jmenovali soudruha ze šachty. Přisvědčil jsem.

Vyzradil na tebe, že tys ten leták kolportoval ve velkém.

Měli pravdu, ale já jsem se nezalekl. Psali. Asi protokol, ale já stále opakoval: Nevím! Nevím! Nevím!

Bud'to je ten chlap tak mazaný, anebo je blbec, řekl ten Walter tomu druhému německy, čemuž jsem porozuměl. Ale já jsem stál, pokud se dalo říci, že stojím. Ten jeden z těch mých učitelů plivl do kouta, pěsti mě srazil k zemi; dostal jsem kopanec — tam — ukazoval na svůj plivanec.

Pochopil jsem.

Vyprávějící se na chvíli odmlčel...

Naslouchající pohybovali vážně hlavami.

A když znovu jal se vyprávět, hleděli kamsi do daleka.

Jako by té chvíli byli zcela nepřítomni.

Krátce to pak šlo jedno za druhým.

Vyšťárali, že jsem kromě letáků s jinými soudruhy právě v té době zatčenými pracoval, anebo jim z Brna dodával tajně zbraně. A ty u nich byly nalezeny.

Byla to strašná nejistota, co se se mnou vlastně stane a zda se mnou nebudou provádět ještě jeden mučivý výslech, výslech, ve kterém by mě mučením chtěli donutit k prozrazení dalších osob.

To byla ukrutná noc. Ukrutná proto, že do cely mezi svoje známé soudruhy a spolutrpitele jsem se už nevrátil, nýbrž byl jsem v nové cele sám, docela sám. Bez příkrývky, kterou úmyslně zapoměli přidat a když jsem se o ni hlásil, byl mi esesácký výsměch jedinou odpovědí.

V noci v mrazech mrzly mi prsty.

Tři dny o samotě. Dlouhé tři dny. Ani výslech, dočista nic. Strava bídná, zacházení jako se zvířetem.

Otrnul jsem. Bolesti jsem zvykl, i potravě. Že jsem neměl zrcadla, do něhož bych se podíval jak vypadám, že jsem musel v běhu těch strašlivých hodin promyslet každou minutu svého bývalého života, to bylo mi snad i ulehčením v mém trápení.

A zase otevřeným oknem přicházely k mému sluchu tklivé tóny ostravských zvonů. Uvědomoval jsem si, že přece za zamřížovaným oknem proudí život, že tam je jiný svět. Že je válka, která svými pařáty rdousí tolik nevinných lidí, která i nás i mně připravila o svobodu, bezpečnost, radost z práce a života.

Den za dnem, stejně všední. Bez práce, o vodě, chlebu a bryndě... kávé, v níž nebylo na cukr ani pomyslení.

A konečně probuzení v počátku půlnoci, kdy již únavou, zimou a bolestmi najednou mi bylo, tak jako ostatním, vybraným k tomuto účelu doporučeno: **Ven! Ven!**

Shromažďovali nás na vězeňském dvoře.

Tma kolem nás i v nás. Obličeje. Desítky obličejů. Strhaných, vrásky hluboko vryté viděl jsem, když otočili esesmani vypínače elektrických světel. A jenom ty oči a v nich touha člověka, uniknouti ze všeho toho, uniknout . . .

A hřmotící autobusy, do nichž nás nahnali bez výběru, tak, mnozí z nás usedli a mnozí museli stát.

A ta tma. Listopadová tma. Snad už dávno po půlnoci, kdy zase začíná prvou svoji půli pochmurný den listopadový. Ze všech stran ozýval se kašel a kýčání. A všude jen ty oči, oči... stovky očí...

Hlídky jsou ozbrojeny pistolemi. Jak je směšné, hlídat nás, když na útek není ani pomyslení. Ve tvářích mají esesáci nervozitu, snad vztek.

Věříme jim. Z teplé postele museli oni, tak jako my z pryč. Kdo by byl tomu rád?

Autobusy už vyjely s námi ze vrat.

Jedeme ostravskými ulicemi. Nikde člověka. Jedeme. Jedeme. Vyjíždíme z Ostravy. Náš autobus jede opravdu rychle. Už jsme na dálnici, už se také rozednívá, možno-li mluvit o tom, že je kolem dálnice celý pás tmavých polí. Vpravo i vlevo dědina se objeví. Hřbitov u cesty. Věž kostela. Ale to už jsme od Ostravy daleko. Kdesi za Novým Jičínem vítá nás kalné ráno. Vítá nás na Němci nám ukradené půdě.

Z oken autobusu hledíme na německá děvčátka s dlouhými copánky vlasů, ve svetrech křiklavých barev. Tu a tam některý ze spěchajících Němců pozvedá ruku k pozdravu těm, kteří náš autobus jako hlídka doprovázejí a oni jim odpovídají znechuceně. Možná, že i jim se stala jejich služba odporem. Ale nevidím do jejich duše.

A vidíme-li tam, nelze se v nich vyznat.

A zase jsme v moravském kraji. Projíždíme Kojetínem. Projíždíme dalšími a dalšími moravskými městy. Naše putování jako by nemělo konce.

A když jsme již skorem zoufalí a ti, co stojí a s nimiž si místa k sezení na chvíli vyměňujeme a čekáme, aniž víme, nač, přece nám zasvitly jiskřičky naděje a životní radosti.

Mnozí z nás sedících zakopli do balíků a balíčků pod sedadly. Zprvu bázlivě, ale nakonec s rozhodnutím, rozbalovali a dělili se o jídlo, které tam bylo skryto. Mohlo se mluvit a přemýšlet o zázraku. Mohlo se myslet na andělský chléb. Dohadovat, které dobré srdce dalo sem nepozorovaně tyto dobroty? Buchty. Chleba. Salám. Ovoce. A malé popsané lístečky. Na jednom z nich, jak jsem četl, napsáno tužkou: *Pozdravujte Frantu Pěkníka! Pěkník! Slyšet je zavolání...*

Ten je ve druhém autobuse, volá kdosi vpředu.

Napadá nás, že patrně ten balíček s buchtami, které jsme právě soudružsky rozdělili a s chutí snědli, patřil jemu. Možná, že to byl pozdrav jeho ženy. Možná, že zlaté srdce mámino a prací rozryté ruce zadělávaly rychle na buchty, když se dozvěděla, že jejich Franta bude z Ostravy odvezen pryč. Líbáme ruku! Tvoji ruku, ženo! Ty, která jsi jemu i nám připravila pochoutku! Nám? Nezlobíš se, Franto Pěkníku, že jsme snědli tvoje buchty? Jistě se nezlobíš a ani jsi se nezlobil, jsi-li jako já, mezi živými. Vždyť vím, že i tys byl podělen z jiného balíčku, který byl zase ve vašem autobuse. Z balíčku, který tam dala dobrá ruka českého člověka.

Na sta jich bylo, jak už dnes vím, těch dobrých lidských srdcí takzvané protektorátní policie, která nám vězňům politickým i přes zákaz a hrozbu výslechem, koncentrákem zpříjemňovala cesty z vězení do vězení tím, že na vlastní odpovědnost upozorňovala a přijímala a nenápadně doručovala dobroty, pro nás určené z našeho svatého domova.

Nikdo z těch, kdož nám pomáhali nésti naše těžké břímě se nehlásil, považovali to za kus chlapské cti a povinnosti. Pozdě odpoledne spatřili jsme z oken autobusu město.

"Brno," poznamenal kdosi šeptem, ale slyšeli jsme to všichni, třebaš motor hlučně pracoval a náš šofér nejednou se cestou poohlédl po nás.

Tak nás vezou do Brna, pokračoval jsem ve svých myšlenkách. Je tomu dávno, co jsem tam byl? Snad kdysi se školou, když jsme přes Brno jeli do Blanska na Macochu a v Brně jsme nocovali s naším panem učitelem. Vzpomínky na dětství nejednou přiblížily minulost a nejednou se staly hojivou masťou na otevřené rány i v dobách pozdějších. Nu, autobus jel chvílemi do kopce, pak rušnými ulicemi Brna. Když jsme stále projížděli, zdálo se nám, že míjíme Brno a naše cesta povede do Jihlavy. Kdosi to hlasitě naznačil. Byl to omyl. Už za soumraku zastavil náš autobus na nádvoří vysoké, dvojitě a masivní budovy. Dostali jsme rozkaz, rychle vystoupit, což se stalo v několika minutách. Už jsme všichni dýchali brněnský vzduch. Poněvadž jsme měli ještě v útrokách svých žaludků potravu, cítili jsme se bezpeční a klidní, ač nová, blízká budoucnost už, už na nás otevírala svoji strašlivou tlamu.

Byli jsme spočítáni, zda jsme skutečně všichni podle prezenční listiny, kterou si stráž předávala a hned jsme byli zařazováni do cel.

Šest nás bylo v jedné cele. Už jsme nebyli lidmi. Šest čísel. Nic víc! Byli jsme si noví. Neznali jsme se. I to je dobré. Bude se svěřovat svoje osudy a tím zaženeme vzpomínky. Rozhlíželi jsme se, prohlíželi zevrubně celou místnost, chtěli jsme se hned na počátku sít s novým prostředím. Dařilo se nám to. Pryčny byly uchystány, pro každého jedna. Podlaha čistá. Snad se nám přece bude dařit lidsky. Ten prvopočáteční dojem tu byl, jen abychom nebyli zklamáni. Překvapení.

Ale kdož by myslel na zítřek, když dnešek zdál se býti lepší věřejška?

K večeri nám dali jakousi šlichtu na uvítanou a kousky žilovitého masa. Doufám totiž, že to jakési maso bylo a konečně též vodu, bez níž se neobejde žádný člověk a vězni teprve ne.

Moje tělo toužilo vykoupat se; pod sprchu se postavit, jak jsem byl za ta léta svojí havířiny uvyklý na šachtě, ale jak daleko byl ode mne minulý můj život. Jak úžasně daleko.

Noc byla klidná. I ta druhá. I ta třetí. Můj výslech započal až za týden. Vozili nás v krytém autu Brnem. Nevěděli jsme,

odkud a kam. Přivázeli nás do velké budovy, kde byly pěkně upravené kanceláře. I tramvaj jsem jednou při předvádění shlédl. Jela kamsi nahoru. Ale kam? A výslech? Co bych vám povídal? Bolestné to bylo.

A já stále opakoval: Nevím! Nevím! Nevím!

Řekli mi nakonec, že budu odsouzen k smrti. I s tím jsem se už smířil. Smířil jsem se se vším. Možná ale, že přece jen proklouznu mezi prsty osudu. Stále jsem v to věřil. A ta moje velká víra posilovala mě i tenkrát, když jsem psal domů listek, když jsem dostal od ženy list, že děti a i rodiče a všichni jsou zdraví a že čekají, až se k nim vrátím. Smutně i toužebně jsem zatoužil po stisku ruky, té pravice nejdražší. Avšak bezvýsledně.

Čekal jsem stále, že budu předveden před svoje brněnské známé, že budu usvědčen. Za zbraně byl - trest smrti! Za poslech radia - trest smrti! Za šíření letáků - trest smrti! Což, někdy jsem si s úsměvem myslil, proč ještě ti nenávidění Germáni neodsoudí naše dýchání - k trestu smrti?

To už jsem věděl, že to byly kdysi pokojíčky studentů, kteří se pilně učili a připravovali svými studii pro život. A nyní my tu prožíváme svoji osudovou Kalvarii. A přece jsem jednou v rychlosti přečetl, když mě vezli z Právnické fakulty, kde bylo gestapo, nad jedním z oken: "Nám dobře a nikomu zle!" Jak daleko odběhla od humanity německá kultura! A byla-li jaká vůbec?

Kdysi v lednu, už nevím, kterého to bylo, předvedli mě do kanceláře v budově koncentráku a řekli mi rozsudek soudu, jenž se konal včera. Zněl - osm let žaláře za sabotáž, provinění se kolportáží ilegálních letáků komunistických a vina na pašování zbraní! Mlčky jsem vyslechl ortel. O smrti se tu nehovořilo.

Máš štěstí, že tě neusvědčili, křikl na mě český gestapák, jenž mi tuto „vzácnou“ zprávu sděloval — jinak bys visel, jako ti druzí! Osm let. Dlouhých osm let. Osm let. Viděl jsem je před sebou. Ale další slova házel ke mně gestapák: "*Těm, kteří tebe nevyzradili můžeš jedině děkovat, že tu ještě přede mnou stojíš.*" A pokračoval vážně a přísně:

"*Však ty už stejně nevyjdeš z koncentráku. Leda krematorským komínem. Tvůj život je v našich rukou. A my už si s tebou poradíme.*" A bylo tomu tak.

Jako chycená moucha v pavučině. Tak jsem se potácel.

Osm let! Osm tvrdých úderů do lebky. Osm krát tři sta šedesát pět dnů — celá věčnost, řekl jsem si, když mě zase odvedli do cely mezi moje soudruhy. Těm jsem řekl svůj ortel. Podivili se. A podivoval jsem se i já.

Venku, pokud bylo možno zjistit, padal zvolna sníh. Mohli jsme se dívat pouze oknem, tím nejvyšším. Ostatní tabulky byly natřeny bílou olejovou barvou, na oknech míříže nebyly a k oknu nesměli jsme se přiblížit vůbec. Byl to zákaz, který, byl-li porušen, trestali naši hlídači smrtí. Kromě toho, abych vás do všeho zasněžil, procházela hlídka v kolejích po celou noc a reflektorem svítila na okna, zda přece někdo z nás nechce utéci.

Opravdu podivení to bylo - ten můj rozsudek. Vždyť ani před soudem jsem nestál. Ani před řádným lidovým soudem, jak mi vyhrožovali při vyšetřování na gestapu v Právnické fakultě, kde se zařídili velkopansky, když byli pány našich osudů.

V cele byl s námi právník.

Uvedl, že by bylo možno protestovat, že jsem před soudem nestál, že rozsudek je falešný. Ale co nebylo falešné v oněch časech? V dalších dnech přibyl do naší cely další spoludruh.

Vyprávěl nám, že dostal žalář patnáctiletý a jen tak na vlásku že visel jeho život. Zevrubně nám vylíčil, jak takový soudní lidový tribunál vypadá ve skutečnosti. Hodně pompy, křiklavých slov, státní zástupce zuří jménem říše a žádá život a krev.

Obhájce jen tak že tam je, vyvrací obvinění, anebo prosí o mírný trest, ale vlastně s obžalobou souhlasí. A že ti, kdož byli odsouzeni k smrti, jsou v celách pod námi a že jejich hodiny jsou sečteny. Měl pravdu.

Za ranního rozbřesku příštího dne třesly v nádvoří rány. Věděli jsme, to byli ti včera odsouzení. Pod sochou svatého Václava byli připraveni esesáky o svůj život. Právě ono místo vybrali si v Kounicových kolejích vrahové. Místo všem nám povsátné, aby právě tam zbavovali naše české lidi života.

Tonda Švrčků se rozhlédl. Odmlčel se. Posлуhačů přibývalo. Přátelé pobízeli, aby vyprávěl dále. Pokračoval.

Půl roku čekal jsem. Dlouhého půl roku, nežli jsem dostal vyrozumění, že odjedu. Ale kam? Znovu visela záhada nad mým životem. Stále jsem si bláhově myslel, že na mně zapomenli. Stále jsem čekal, že přijdou, a že řeknou: Pojedeš domů!

A já jsem jel. Celý transport nás byl. Mladí i staří. Zoufalí i klidní. Vyrovnání a smíření se vším, co přijde. Nechtě přijde cokoli, vydržíme! Smrti se nebojíme! Ale co nešťastných očí, kdysi tak čistě a jasně zářících? Co těm říci?

Vezli nás do Buchenwaldu...

Krajina kol dokola podivná. Když jsme dorazili na místo, znovu nás kastrovali, znovu nás mlátili, znovu nás hladem trýznili. A hlad dělal z člověka stvůru. Slabí a choří a lety starší spoluvězňové byli ubíjeni po desítkách. A to další v plné hrůze následovalo. Poznávali jsme tak mnohé. Také buchenwaldská zahrada. Ta, kdyby dovedla vyprávět, co všechno tady zkusil člověk. Jaké bestiality byl schopen sadista a člověk zvíře. Kamenolom vydal by svědectví. Bunkry vypověděly by, co slz a bolestí prošlo jejich zdi. Krematorium, jehož žárovíštěm prošlo tisíce a tisíce umučených našich bratří. Hroby v okolí, kde byli pohřbíváni ti, kdož ještě nebyli zcela mrtvi...

A což když vzpomenu na sudy vybité uvnitř hřebíky, kam za zcela nepatrná provinění byli donucením vsazováni naši spoluvězňové a pak spouštění po svahu.

Anebo bedny z latí, kde uvnitř byl upevněn ostnatý drát a vězeň musel stát celé dny, až vysílením klesal a vsazován mu nově a nově rány, dokud nedotrpl.

Celé desítky jiných a jiných vražd páchaných na bezbranných lidech. A té práce ve dne. Těžká práce v kamenolomu. Dneska jdu se spoludruhem, který má horečkou naběhlé oči. Hlásit se, že je nemocen, nechce. Ví, co následuje. Ale večer se už spolu nevracíme, dodýchal. Tu poznal jsem nejlépe, jak pravdivá byla slova, jež mi několik dnů předtím večer svěřil, že koncentrační tábor není trestnice, ale jak esesáci říkají, prý výchovný ústav, v němž pobyt se nepočítá na měsíce, ale na roky, na doživotí. Běda tomu, kdo stal se svědkem jakési esesácké vraždy. Byl brzy také zavražděn.

Vzpomínám, jak jsem přišel o dobrého přítele Jindru. Kdesi od Mladé Boleslavi byl. S cirkusem po světě jezdil; býval v něm žonglérem. Přišlo se na to, že přechovávali pod stanem tajného agenta, který do naší republiky přiletěl jako parašutista z Londýna za určitým posláním. A když to „prasklo“, cirkus byl zabaven, majitel zastřelen, dcerku znásilnili gestapáci a pak ji poslali s transportem za německými vojáky na východní frontu. A jeho, Jindru, odsoudili tak jako mě a převezli do Buchenwaldu. I v té naší bídě měli jsme humoru dost a dost. A můj přítel byl na zádech a prsou tetován. Takové pěkné vzorce na sobě měl, však mi vyprávěl, co zkusil bolesti, když se odhodlal k tomuto činu ještě jako mladík.

Za léta pracovali jsme v kamenolomu vedle sebe. Jeho tělo, třebaš musel stejně jako my pracovat, nejevilo známky námahy a stále zůstávalo krásné. Koncentrák byl už zcela naším domovem. Sžili jsme se se skutečností, že už nikdy domov neuzříme a že si musíme zpříjemnit aspoň ty poslední svoje chvílky humorem.

Znali jsme jmény všechny svoje katany. Znali jsme některé jejich manželky a milenky. Znali jsme také velitele našeho tábora Kocha. Znali jsme jeho sadistickou ženu. Každého dopo-

ledne vyjížděla na koni ke kamenolomu, zcela nahá. A tuto vyjíždku opakovala též odpoledne. Běda! Tříkrát běda, kdo se na ní podíval! Zahleděl se i můj přítel Jindra. Zahleděl se a zaplatil to životem. Co povražděných vězňů a právě těch, kteří byli tetováni. Z jejich kůže dala si Kochova žena-bestie zhotovit stínidla na lampu, taštičky vykládané tetováním a mnoho jiných a jiných předmětů.

Tonda se znovu odmlčel.

„Podivujte se tomu,“ pokračoval.

„Lidé jsou šelmy a bestie.“ Prošli jsme hrůzou a jak jiní líčí, esesáci si upravili hry jako za císaře Nera. Obstarali si lvy a tygry, šelmám pak vyhladovělým posílali za ochrannou síti bezbranné vězně, aby s nimi zápasili. Ovšem, zápas byl nerovný. Esesáci si přišli na své. Jejich zvířecí pudby byly ukojeny. Nevím, jak mohli milovat svoje ženy, jak jim mohli šeptat slova lásky. Ne, to nebyli lidé.

A přece naše nervy volaly stále: Spravedlnost! Spravedlnost a právo! Spravedlnost?

Já jsem se dočkal. Věřil jsem. A americká vojska přišla. Osvobodila nás, když naše vzpoura a naši spoludruzi připravili i v koncentráku nenápadně všecko k odboji. Měli jsme již v celách svých pancéřově pěstě a zbraně. Jak se tam dostaly? Pomocí našich chodbařů. Vězeň je člověk přemýšlivý a myšlenka na domov a svobodu přináší tolik nových nápadů. A když i my v Buchenwaldu jsme prvního dne osvobození uléhali k spánku, slyšíce, že brzy bude naše česká vlast zcela osvobozena, že náš pan prezident a vláda už sídlí v Košicích, že slavná Rudá armáda už je daleko za Krakovem, jak bylo v našich duších a srdcích, to vám nemohu ani povědět. Jako malé děti jsme szeli. A byly to slzy radosti, slzy štěstí, že jsme se dočkali. Domů. Domů. Volalo nás všecko. Pomoci těm, kteří pomoc potřebují. Už byla i naše Praha osvobozena, když pro nás přijel autobus vypravený péčí repatriční komise z Prahy. Ó, to bylo nadšení, na které nikdy nezapomeneme.

Co ran, co bolestí jsme za tu dobu přijali, nežli vzešlo slunce svobody. My, kteří jsme zůstali, hrůzy prožili, my stejně s vámi musíme s odvahou do nového života. Kupředu, kupředu, zpátky ni krok, jak mi ta sokolská písnička zní v uších. Vždyť máme ještě tolik, tolik vykonat.

Tonda Švrčků povstal. Jako by chtěl odhodit vzpomínku na všecku tu prožitou hrůzu. Usedl znovu, složiv ruce, mlčel. Chvilí. Dlouhou chvílí mlčeli všichni přítomní. Děvčata si utírala oči. A nad nimi, nade všemi zašuměla lípa. Stará lípa, která snad už za dob roboty byla svědkem mnoha lidských osudů, kdy poskytovala odpočinek pronásledovaným, štváným.

Možná, že právě proto vznikla pověst o tom, že lípy jsou nadány kouzelnou mocí, a že lípa toho, kdo byl deptán osudem, učinila neviditelným a ukryla ho před lidskou zlobou ve svém nitru. Co už slyšely lípy modliteb, zpovědí srdce, života i prokletí. Šepotů nadějí i těžkých vzdechů! I nyní, když Tonda mlčel a mlčeli všichni přítomní, zdálo se, že lípa zpívá. Zpívá skutečně o krásách domoviny? Zpívá naše písně české? Ano, šumí, šumí. Zpívá a šeptá obrácena k našemu pohraničí. Jako by varovala a prikazovala: Buďte na stráž! Pamatujte! Nesmíte zradit! Musíte pracovat! Jen pevný národ nikdy neskoná a všechny hrůzy slavně, slavně překoná. Neboť: "Pravda vítězí!"

Už byl pozdní večer, když se všichni loučili, slibující si, že se na tomto místě shledají zítra. A snad i noví přijdou s nimi. Přijdou na bolestnou, ale pro život opravdu zpovědní besedu.

* * *

Využito ze vzpomínek přímých účastníků válečných osudů zachycených těsně po válce Josefem Hronem.

(Krácenno. Pokračování příště)

NIC NEBUDE ZAPOMENUTO!